

Asia: VN/32207/2022

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

ROVANIEMEN HOVIOIKEUS

LAUSUNTO

Viite Oikeusministeriön lausuntopyyntö: Etäyhteydet oikeudenkäynneissä

Asia Rovaniemen hovioikeuden lausunto

Yleistä

Arviomuistiossa on käsitelty perusteellisesti etäyhteyksiin liittyviä kysymyksiä ja vaihtoehtoja. Muistio antaa siten hyvän pohjan jatkovalmistelulle. Se tulee aloittaa mahdollisimman nopeasti.

Jatkovalmistelussa tulee ottaa huomioon erityisesti se, että tekninen kehitys tulee vähentämään etäyhteyksien käyttöön liittyviä haasteita, kuten todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden kertomusten uskottavuusarviointia ja monijäsenisen tuomioistuimen kommunikointia istuntojen

aikana sekä myös yleisöjulkisuuden toteutumista. Myös etäyhteyksien käytön yleinen arkipäiväistyminen tulee johtamaan yhä enenevässä määrin siihen, että asianosaiset haluavat käydä oikeutta etäyhteyksien välityksellä ja luottavat siihen, että tällainen oikeudenkäynti on yhtä oikeuden- ja asianmukainen kuin istuntosalissa pidetty normaali oikeudenkäynti.

Kansalaisten luottamuksen ylläpito edellyttää kuitenkin aina, että etäyhteyksiin käytettävät laitteet ja järjestelmät toimivat häiriöttä ja että niillä välitettävä ääni ja kuva ovat laadultaan erinomaiset. Mikäli tämä edellytys ei täyty, etäyhteyksien käyttö ei ole perusteltua.

Hovioikeus lausuu arviomuistiossa käsitellyistä kysymyksistä lisäksi seuraavan.

Tuomarin osallistuminen valmisteluistuntoon

Tuomarin osallistuminen valmisteluistuntoon etäyhteydellä tulisi jättää pelkän soveliaisuusharkinnan tai oikeastaan tarkoituksenmukaisuusharkinnan varaan.

Etäyhteyden käyttö olisi lähtökohtaisesti soveliasta silloin, kun kaikki asianosaiset osallistuvat valmisteluistuntoon etäyhteydellä. Tällöin olisi kuitenkin huolehdittava siitä, että yleisö voi seurata istuntoa etäyhteydellä tuomioistuimen toimitiloissa ja muussa vastaavassa paikassa.

Mikäli jutun toinen osapuoli ilmoittaa haluavansa osallistua istuntoon kutsussa ilmoitetussa istuntosalissa, tuomarin osallistuminen istuntoon etäyhteydellä ei olisi useinkaan soveliasta. Soveliasuusedellytys täytyisi näissä tilanteissa silloin, kun istuntopaikalle tullut asiaosainen suostuisi tuomarin paikallaoloon etäyhteydellä, jolloin tilanne olisi tosiasiaa sama kuin kaikkien asianosaisten etäyhteysohallistumisessa. Julkisuuden toteuttaminen olisi helpompaa, koska yleisö voisi seurata istuntoa kutsussa ilmoitetussa istuntosalissa.

Soveliasuusedellytys voisi ilman asianosaisten suostumusta täytyä myös tuomarin tai asiaosaisten terveydentilaan liittyvien riskien perusteella.

Soveliasuusharkinnassa tulisi ottaa aina huomioon jutun laatu ja laajuus sekä valmistelu- ja tarkoituksen toteutumisedellytykset. Mikäli kante ja vastaus ovat jäsenneilyt ja selkeät jo kirjallisen valmistelun jälkeen, soveliasuuskynnyksen tulisi olla matala. Silloin, kun asianosaisten kirjallinen tuotanto on sekavaa ja ratkaistavat kysymykset ovat epäselvät, on puolestaan järkevintä, että oikeudenkäynnin kaikki osapuolet ovat samassa istuntosalissa. Tällöin myös sovinnon edistäminen on luontevinta

Tuomarin osallistuminen pääkäsittelyyn

Pääsääntönä tulisi olla, että asian ratkaisemiseen osallistuvat tuomarit ja muut henkilöt, kuten lautamiehet, ovat paikalla samassa istuntosalissa koko pääkäsittelyn ajan.

Pääsäännöstä tulisi olla mahdollista poiketa erityisestä syystä. Tällaisena syynä voisi tulla kysymykseen lähinnä tuomarin tai muun pääkäsittelyyn osallistuvan terveydentilan vaarantuminen taikka muu sellainen myöhään ilmennyt ennalta-arvaamaton seikka, jonka vuoksi käsittely jouduttaisiin peruuttamaan, mikäli etäyhteyshmahdollisuutta ei voitaisi hyödyntää. Etäyhteyden tulisi olla tarpeellinen ensi sijassa oikeudenkäynnin viivästyksen välttämiseksi. Tätä perustetta tulisi voida soveltaa myös yhden tuomarin istunnoissa.

Rovaniemen hovioikeuden järjestämistä pääkäsittelyitä noin puolet ovat niin sanottuja matkakäräjiä, jotka kuormittavat hovioikeuden tuomareita huomattavasti enemmän kuin Rovaniemellä pidettävät pääkäsittelyt. Matkakäräjien järjestämistä harkitsevan tuomioistuimen tulisi voida päättää, että muu tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluva ammattituomari kuin pääkäsittelyn puheenjohtaja osallistuu istuntoon etäyhteydellä. Etäyhteyden käytön edellytyksenä voisi tällöin olla, että etäyhteyden käyttö ei vaaranna asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin asiassa ratkaistavat kysymykset ja pääkäsittelyssä esitettävän todistelun laatu ja laajuus huomioon ottaen. Tällaiset pääkäsittelyt tulisi olla lyhyitä, enintään muutaman tunnin kestäviä, niissä ei tulisi voida ottaa vastaan uskottavuustodistelua ja niissä ratkaistavat kysymykset tulisi olla yksinkertaisia ja selkeitä.

Etäyhteyden käytön edellytyksenä tulee olla erityisen syyn lisäksi sen soveliaisuus. Soveliaisuusharkinnan lähtökohtana tulisi olla etäyhteyden käytön vaikutus pääkäsittelyn tarkoituksen toteutumiseen. Harkinta tulisi olla joustavampaa ennalta arvaamattomien esteiden suhteen. Kynnyksen tulisi olla korkein vakavissa rikosasioissa ja matalin siviiliasioissa, joissa myös asianosaisten suostumukselle ja toiveille tulisi antaa merkitystä. Sallivammin voitaisiin suhtautua tilanteeseen, jossa kaikki muut oikeudenkäyntiin osalliset osallistuisivat pääkäsittelyyn etäyhteyksin.

Soveliaisuusharkinnassa tulisi ottaa aina huomioon oikeudenkäynnin julkisuuden turvaaminen.

Kuten edellä on todettu, monijäsenisen tuomioistuimen puheenjohtajan tulisi olla aina henkilökohtaisesti läsnä kutsussa ilmoitetussa istuntopaikassa. Päinvastainen tilanne voisi johtaa epätietoisuuteen todellisesta istuntopaikasta ja ongelmiin prosessinjohtossa ja henkilötodistelun vastaanotossa.

Tuomarin etäyhteys tulisi järjestää aina tuomioistuimen istuntosalista tai muusta siihen tarkoitukseen varustellusta ja hyväksytyistä tilasta, jonka tulee olla Suomen alueella.

Asianosaisen osallistuminen istuntoon etäyhteydellä ilman hänen suostumustaan

Asianosaisen oikeus osallistua häntä koskevan asian pääkäsittelyyn on yksi keskeisimmistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusvaatimuksista. Vaikka oikeus ei ole ehdoton, siitä olisi mahdollista poiketa ainoastaan erityisen painavilla perusteilla, kuten erittäin vakavan turvallisuusuhkan vuoksi. Tällaisia uhkia on esiintynyt muun muassa järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä asiassa ja lapsia koskevissa asioissa. Koska kyseisiin uhkiin voidaan kuitenkin varautua varsin tehokkaasti erilaisin turvajärjestelyin, suostumusedellytyksen poistamiselle ei ole riittäviä perusteita.

Videokuulemisen edellytysten keventäminen

Videokuulemisten toimivuudessa ei ole ollut viime aikoina sanottavia teknisiä eikä muitakaan haasteita. Tuomioistuimet sekä asianosaiset ja todistajat ovat suhtautuneet niihin erityisesti koronapandemian aikana saatujen myönteisten kokemusten myötä entistä sal-livammin. Näiden seikkojen vuoksi olisi perusteltua luopua oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 1 momentin mukaisista videokuulemisen lisäedellytyksistä. Etäyhteyden käyttö henkilötodistelun vastaanottamisessa jäisi siten pelkän soveliaisuusharkinnan varaan.

Arviomuistiossa selostetuissa KKO:n ratkaisuisissa on lähdetty siitä, että todistelun uskottavuutta ei voida arvioida asianmukaisesti, mikäli se on vastaanotettu puhelimitse. Soveliasuusedellytyksen täytyminen ei ole siten riittävää sanotun pykälän 2 momentin mukaisen puhelinkuulemisen sallittavuutta harkittaessa. Puhelinkuulemista ei tulisi voida käyttää uskottavuustodistelun vastaanottamiseen.

Pakkokeinot

Hovioikeus hyväksyy arviomuistiossa esitetyt näkemykset pakkokeinoista valmistelussa sekä siitä, ettei pakkokeinoja tule voida käyttää muulloin kuin silloin, kun etäyhteys järjestetään tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Säätelytekniikka

Etäyhteyksiä koskevien säännösten kirjoitustapa yhdenmukaistaminen on perusteltua.

Kuten edellä on todettu, etäyhteyden käyttö valmisteluistunnossa tulisi jättää pelkän tarkoituksenmukaisuusharkinnan varaa. Koska valmistelun ja pääkäsittelyn tarkoitukset poikkeavat

toisistaan, niiden pitämiseen liittyvä soveliaisuusedellytys ei voi olla samansiältöinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset huomioon ottaen. Erityisesti käsittelyn julkisuus on korostetumpaa pääkäsittelyssä kuin valmistelussa. Soveliasuus-edellytyksen soveltamien tulisi siten olla sallivampaan valmistelussa ja tiukempaa pääkäsittelyssä.

Tuomareiden etäosallistumista koskevien säännösten luonteva paikka olisi päätösvaltaisuutta koskeva oikeudenkäymiskaaren 2 luku. Muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden etäosallistumisesta on luontevaa säädellä niiden toiminnallisessa yhteydessään eli valmistelua, pääkäsittelyä ja todistelua koskevissa oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain luvuissa.

Presidentti   Jyrki Kiviniemi

Ålander Tuula
Rovaniemen hovioikeus